

ELŐSZÓ

A kedves Olvasó a Madárnévkalauz 2012-es kiadásának átdolgozott, javított és jelentősen bővített változatát tartja kezében.

Az élőlények osztályozásának alapkövét Linné Károly (1707–1778), svéd természettudós rakta le, és javasolta a fajok latin nevének használatát. Az elmúlt két és fél évszázad során kiforrott, evolúciós (rokon) kapcsolatokra épülő rendszerben minden faj kettős névvel (binomen) van ellátva, ami lehetővé teszi egyetemes (globális) azonosításukat, és meghatározza más fajokhoz való viszonyukat.

A modern molekuláris biológiai, genetikai vizsgálatok rendszertani változásokkal járnak, amelyek a nevezéktanban is tükröződnek: új nevek alkotásával, mások érvénytelenítésével a szinonimák száma gyarapodik. Mindezekre való tekintettel a Névkalauz számos szinonim (korábbi generikus és specifikus) nevet is ismertet. A tudományos latin madárnevek részben leíró jellegűek, ezért tanulmányozásuk – elsősorban a madarak és a nyelvek iránt érdeklődők számára – javallott. Ismeretük birtokában választ kaphatnak az alábbi kérdésekre:

Honnan származnak és mit jelentenek a tudományos és a vernakuláris madárnevek? Kik, hol és mikor fedezték fel, határozták meg, írták le és látták el tudományos névvel az egyes fajokat? A névadások miről árulkodnak? A madarak milyen bélyegeik, szokásaik, tulajdonságaik alapján kaphatták nevüket? Mire utalnak a madárnevek?

A Névkalauz a fenti kérdésekre keresi a választ. Hiánypótlónak azért mondható, mert sajátos nézőpontból, a nevezéktan felől közelítve igyekszik mélyíteni madártani ismereteinket.

Sajnos nem minden szerző indokolta meg névválasztását félreérthetetlenül fajleírásában. Így néhány tud. madárnév esetében több értelmezés is lehetséges, mások pontos jelentése ma már szinte megfejthetetlen.

E munka két részre tagolódik. Az első, általános rész, a Linné-féle binominális nomenklatúrát és az ICZN célját és jelentőségét tárgyalja, továbbá, a madárneveknek a jelentésük alapján történő csoportosítását adja. A második és egyben fő rész a Kárpát-medence avifaunájának névkalauza. Ebben több olyan fajt is fölvettem, amely térségünkben (eddig még) nem fordul(t) elő, így a hatályos Névjegyzékünkben sem található. (Ezt az adott névcikkekben mindig jelzem.)

A Kalauz a fejlődéstörténeti rendszeren alapuló Voous-féle¹ névjegyzék sorrendjét követi. Az énekesmadár-alkatúakat (Oscines) a legújabb rendszer² szerint csoportosítja a Névkalauz. Ezekről csupán ott tértem el, ahol témánk okvetlen megkövetelte. A rendszertan fejlődésével járó sorrendi változások egyébként a névmagyarázatok és szófejtéseket természetesen nem érintik.

A **Függelék**ben néhány figyelemre méltó magyar vonatkozású adat mellett ötven nevezéktanilag is érdekes, egzotikus madarat is tárgyalok. Az összes ismertett faj száma ezzel eléri az 500-at, amely hozzávetőlegesen 2000 szómagyarázatot jelent.

Az **Irodalomjegyzék** a Névkalauz szerves részét képezi, amennyiben az egyes névcikkekben idézett vagy hivatkozással zárójelbe tett szerzők munkái ott (vagy ritkábban lábjegyzetben) megtalálhatók.

A **Mutatók** többek között a zoológusok névsorával is bővült. A **Latin névmutató** a fajnevek mind a négy elemét hozza, és számos nemi szinonimát is tartalmaz. Itt jegyzem meg, hogy a tud. latin madárnevek tekintetében J. A. Jobling enciklopédikus szótára megkerülhetetlen alpmű, amelyre jelen munka is jelentős mértékben támaszkodik.

A hiányzó angol madárnevek etimológiai adatai pótlásra kerültek. A mutatók sorát a **Betűrendes családnévmutató** zárja.

Névcikkek felépítése:

1. Faji (specifikus) név	} Tautonim ⁵ (binomen)
2. Nemi (generikus ³) név ⁴	
3. Szinonim	
4. Magyar név	
5. Népi/tájnyelvi név/nevek	
6. Angol név/nevek	
7. Egyéb információk	

A fentieket esetenként család- és alfaji névmagyarázatok egészítik ki.

¹ K. H. Voous: List of Recent Holarctic Bird Species. London, 1978. British Ornithologists' Union.

² Winkler, D. W., S. M. Billerman, I. J. Lovette: Bird Families of the World. Barcelona, 2015. Lynx

³ A 'nem' szavunk ivart (és tagadást) is jelent, ezért a l. *genus* alkalmazása esetenként célszerűbb (magyaros írásmódban). A nemzetség (l. *tribus*) nem azonos a nem (génusz) taxonnal (ld. A taxonómikus rangsor c. a.!).

⁴ Génuszonként egyszer fordul elő (pl. a *larus* szó magyarázatát csak a dankasirálynál találjuk, a további 16 *Larus*-névcikknél már nem).

⁵ Névazonosság (tautonímia) esetén (pl. *Apus apus*).